

Yttrande avseende Teikovaara-Saarivara vindkraftspark, Pello kommun, Finland

Övertorneå kommun anser att planerna för vindkraftsparken Teikovaara-Saarivara i Pello kommun, Finland, kommer ha stora konsekvenser för Sverige och ser det nödvändigt att svenska myndigheter och kommuner fortsatt medverkar i miljökonsekvensbedömningen. Övertorneå kommun vidhåller också sina tidigare framförda synpunkter under samrådsmötet som genomfördes 2025-03-11.

Bakgrund

Övertorneå kommun har beretts tillfälle att lämna synpunkter på planerad vindkraftspark Teikovaara-Saarivara, Pello kommun, med utgångspunkt att beskriva gränsöverskridande miljökonsekvenser för kommunen i stort samt påverkan planen har på den lokala livskvaliteten och det lokala näringslivets förutsättningar för framtiden.

Förord

Övertorneå kommun gör bedömningen att Teikovaara-Saarivara vindkraftspark har en stor negativ påverkan på boende, företag och kommunens egna utvecklingsstrategier. En etablering av en vindkraftspark på finska sidan av Torne älv på den utpekade ytan kommer att skada nyligen genomförda och framtida investeringar i utvecklingsprojekt, påverka negativt landskapsbilden längs med älven, hindra kommunens platsmarknadsföringsstrategi, omintetgöra kommunens politiska ställningstaganden gentemot medborgarna om att bevara älvdalen, bidra till ytterligare sjunkande befolkningsantal och gör att befintliga såväl som framtida lokala arbetstillfällen försvinner, inte minst kopplat till besöksnäringen i främst den norra delen av kommunen. Övertorneå kommun yrkar därför på att den planerade Teikovaara-Saarivara vindkraftsparken, ej uppförs.

Yttrande

Övertorneå kommun bedömer att den planerade vindkraftsparken Teikovaara-Saarivara skulle förändra landskapsbilden på ett mycket påtagligt sätt, i ett stort område som på svenska sidan utgör område av riksintresse för kulturmiljövården, friluftslivet och naturvården.

Den europeiska landskapskonventionen lyfter fram allmänhetens uppfattningar och lokalkunskap om landskapet som en viktig demokratifråga som ska tas med i planeringen. I samrådsunderlaget framkommer att de sociala konsekvenser av planförslaget på svensk sida just handlar om påverkan på uppfattningar kring landskapet, besöksnäring, rekreation och bebyggelse.

De två bärande principerna bakom konventionen är att landskapet har stor betydelse för människor, samt att det finns ett behov att skydda landskapet mot

utarmning. Även den andra principen i konventionen om att skydda landskap mot utarmning innebär en direkt konflikt med ett eventuellt upprättande av Teikovaara-Saarivara vindkraftspark. Kulturlandskapet och Natura-2000 området Torne älven riskerar att utarmas ytterligare och överetableras i och med de föreslagna vindkraftsplanerna. Mänsklig påverkan har skett genom åren, men till måttlig nivå. Vindkraftverk direkt längs med älven (på 1kms avstånd) skulle ha en större inverkan på landskapsbilden än dagens mänsklig påverkan som vägar, småhus och elledningar. Konventionen får därmed konsekvenser för beslut kring vindkraft i planeringen, vilket kräver att planförslaget för Teikovaara-Saarivara vindkraftspark, tydligt presenterar hur effekterna bemöts eller minskas.

Dessutom framgår det av EU-rättslig praxis att det är nödvändigt att miljökonsekvensbeskrivningen innehåller uppgifter om de kumulativa effekterna. Det ska vara möjligt att ta ställning till den samlade påverkan som kan uppstå på den skyddade miljön (jfr. t.ex. EU-domstolens dom den 21 september 1999 i mål C-392/96, Kommissionen mot Irland). I samrådshandlingarna presenteras insikten om att de sammanlagda, kumulativa effekterna av de flertal planerade vindkraftsparkerna ut med nationalälven Torne älv, i finska kommunerna Tornio, Ylitornio och Pello kommer redovisas i miljökonsekvensbedömningen. Vi vill dock lyfta vikten av att noggrant ta höjd för att korrekt redovisa de samlade effekterna i den mån det går att på riktigt ta ställning till dessa. Att beskriva konsekvenserna och ta slutsatsen att det är svårt att redovisa de enskilda och samlade effekterna på grund av att planer är i tidiga planeringsskeden och inte hunnit laga kraft räcker inte till.

Därtill kommer att flyghinderljusen kommer att upplevas som mycket störande i landskapsbilden för såväl boende som besökare. Påverkan på landskapsbilden av artificiellt ljus på en hög höjd är påtagligt eftersom de hamnar precis i blickfånget för hela norra delen av Övertorneå kommun, inklusive exempelvis besöksanläggningarna på Pullinki i Svanstein och den pågående utvecklingen av campingplatsen i Pello. Hela besöksnäringen i norra kommundelen påverkas som utgår från vyer över stjärnhimmel, natur, skog och älv. Swedish Lapland marknadsför de mörkaste platserna i regionen, dvs där det inte finns ljusföroreningar eller minimalt med dessa. Det är otroligt ovanligt med platser utan ljus, sett över hela världen, och här ligger Övertorneå kommun och Tornedalen fortfarande bra till. Astrofotografi och astronomi/stjärnskådning är en aktivitet som växer både hos entusiaster och nyfikna. Vi ser det som en viktig del i konsekvensbedömningen att ta fram tillräckligt många med simuleringar och visualiseringar från en mängd olika platser i både Finland och Sverige. Där visualiseringarna representerar olika besöksmål (inklusive utsiktsplatser och öppna mörka, ej bebodda områden samt lokala och turistboenden) och både gällande dagtid och nattetid för att visa på effekterna av ljusen när det är mörkt och således påverkan på besöksnäringens största dragkraft: mörker.

De flesta bostadsfastigheterna i norra delarna av Övertorneå kommun ligger i byar där husen är riktade mot just Torne älv. Med ett uppseendeväckande element som Teikovaara-Saarivara vindkraftspark i blickfånget kommer bostädernas attraktivitet och fastighetspriser sjunka och utflyttning riskerar att öka. De sommarstugor och

fritidshus som finns i området riskerar att nyttjas mindre och slutligen förfalla, vilket resulterar i förfulade områden som inte omhändertas.

För befintliga lokalbor och föreningar finns just ett bekymmer mot den föreslagna placeringen av vindkraftsparken och dess storlek. Detta baseras främst på olägenheter på grund av placeringen som förändrad (försämrad, förstörd) utsikt under dagtid och störande ljus nattetid. För många lokalbor tillkommer också ytterligare en dimension: en upplevelse av mångårig extern privat exploatering och statligt utnyttjande, av skog, vattenkraft, begränsad rennäring och den samiska livsstilen, tornedalingarnas diskriminering, och nu också utnyttjande av den sista resursen – friluftslivet och naturupplevelsen (vilket har studerats även internationellt i exempelvis studier från J. Anshelm, 2013¹).

I samrådshandlingarna presenteras en bedömning av sociala konsekvenser genom en invånarenkät. Vi bedömer upplägget som relevant men yrkar på att utöka området till 8 km så att alla invånare i svenska Pello och fler i närheten får möjlighet att svara. Gränsen på 5 km korsar genom byn och flera som bor just utanför kommer också påverkas av planerna direkt.

Övertorneå kommun har redan stora utmaningar med avflyttning och låga födelsetal. Kommunen arbetar intensivt med att visa på fördelarna med att bo på landsbygden och attrahera unga personer att bosätta sig i området. En satsning är det kommunöverskridande projektet Hej Hemby i Övertorneå, Pajala, Haparanda och Kiruna kommuner, vilket arbetar med fler fastigheter på den öppna marknaden, ökad attraktivitet och marknadsföring av Tornedalen, med fokus på Unique Selling Points (USP) som just den orörda naturen, skog och älv. Hej Hemby har efter flera års arbete kommit i kontakt med över 250 nya potentiella inflyttare, många har partner och/eller familj, och tagit reda på vad de söker när de letar bostad i Torendalen. Över 90% anger att de söker ett fristående hus, naturnära, gärna vid Torne älv och vill bo i ett landskap som inte är hårt exploaterat. Det finns ett snabbt ökande intresse att ta hand om ödehus kring Torne älven, vilket skulle gynna den lokala bostadsmarknaden samt omhändertagande av lokalområdet. Flera potentiella inflyttare frågar specifikt om vindkraftsplaner innan de köper ett hus, och nämner särskild att utsikt på vindkraftsverk skulle ha stor betydelse för deras beslut om att flytta till kommunen eller inte. Vid en etablering av en Teikovaara-Saarivara vindkraftspark försvinner attraktiviteten i hela norra delen av kommunen, från Svanstein och norrut, och skapar än större utmaningar för oss som är i stort behov av inflyttning.

Övertorneå kommun har en målstyrning och vision fram till 2035 som bygger på Agenda 2030, där attraktiva boendeformer, miljö och näringsliv pekas ut som fokusområden. En etablering av Teikovaara-Saarivara vindkraftspark skulle få stora konsekvenser för arbetet och tvingar Övertorneå kommun att revidera den hållbara utvecklingen av kommunen. Övertorneå kommun är redan utpekad från svenska staten som en socioekonomiskt utsatt kommun, och vindkraftsparken skulle vara katastrofal för en liten kommun med ca 4057 invånare.

¹ Anshelm, J. (2013). "Kraftproduktion och miljöopinion: Kritiken av vindkraftens miljöpåverkan och den som riktats mot övriga kraftslag". Stockholm: Naturvårdsverket.

Enligt Övertorneå kommuns gällande översiktsplan ska turismens och det rörliga friluftslivets intressen främst beaktas vid prövning av exploateringsförslag som kan påverka områden av lokal- och riksintresse.

Nyligen har kommunen också antagit ett ställningstagande för vindkraft i vilket det tydligt lyfts fram att det politiska beslutet är att inte tillåta vindkraftsetablering i Torne älv dalen. För att säkerställa kommunens vision 2035 om att Övertorneå kommun är en attraktiv och hållbar kommun, redovisar ställningstagandet ett flertal kriterier för etablering. Där pekas specifikt området Torne älv dal ut som ej lämplig för etablering av vindkraft med hänsyn till landskapsbilden och älv dalens status som nationalälv samt möjlig konflikt med andra markanvändningsintressen som exempelvis intresse för besöksnäringen. Hänsyn ska även tas till påverkan på berörda på finska sidan älven vilket kan innebära att även lokalisering utanför det direkta älv dalsområdet ej är lämpligt där det möjligen påverkar bilden och landskapsbilden på avstånd. Ytterligare är etablering nära attraktiva lägen för boenden, i närhet av kända turistmål och utflyktsmål ej lämpliga med hänsyn till att inte störa eller påverka just den uppskattade attraktiviteten som gynnar kommunens samhällsutveckling. Vindkraft anses icke desto mindre som en viktig resurs i den framtida gröna elförsörjningen och inom Övertorneå kommun finns utpekade områden där kommunen ser positivt på etablering av vindkraft, dock ej på bekostnad av viktiga naturvärden, kulturlandskap och förutsättningar för ett gott friluftsliv och framtid för besöksnäringen.

Näringslivsutvecklingen går uppåt i kommunen, och med hjälp av investeringar och etableringar av företag inom besöksnäringen kommer uppemot 40 nya arbetstillfällen skapas i Övertorneå kommun. Det motsvarar ca 450 arbetstillfällen i Luleå kommun. För en liten kommun som Övertorneå är varje arbetstillfälle otroligt värdefullt och gör att personer kan flytta till eller stanna på orten. I och med Teikovaara-Saarivara vindkraftspark skulle allt arbete raderas. Det skulle slå undan benen på Övertorneå kommun och allt det som vi har jobbat för de senaste åren.

Studier visar på negativa effekter för specifikt den lokala besöksnäringen där resultatet visar negativa effekter med upp till 2% minskad omsättning, minskat antal sysselsatta och upplevelsen av att landskapets attraktion minskas avsevärd. Enligt Heart of Lapland visar statistik på att antalet gästnätter år 2024 ökade med 14% och logiintäkterna uppgick till drygt 145 miljoner kronor i de kommunerna som organisationen representerar, vilket förväntas ökas allteftersom de kommande åren. 2 procent skulle motsvara en förlust på 30 miljoner kronor om året. I en studie genomförd i Skottland uppgav till och med nära 20% av turisterna att de inte vill besöka platser med vindkraft och därtill att över 60% föredrar utsikt utan vindkraft (se även Bodén, 2014²).

Tornedalen är en del av Heart of Lapland och en snabbt växande destination inom Swedish Lapland, Sveriges arktiska destination. Här finns högklassiga anläggningar, unika boenden, aktiviteter och avslappning, omgiven av natur. Torne älv som en

² Bodén, B. (2014). Lokal nytta av Vindkraft. Östersund : Mid Sweden University (Rapportserien / European Tourism Research Institute 2014:6)

orörd gränsälv är en USP för många besöksnäringens företag i Tornedalen, och naturvyer tilltalar resenärerna. Den orörda gränsälven är unik där Torne älv utgör gränsen från norra delen av Övertorneå kommun till Haparanda och Bottenviken. Naturturism växer kraftigt i Sverige överlag, och svenska Tornedalen är en attraktiv plats för såväl svenska som globala resenärer. Visit Sweden satsar på hållbar natur- och ekoturism på landsbygden³ så att Sverige kan dra nytta av en ökad efterfrågan på naturnära semesterupplevelser. Satsningen har drivits sedan 2015, där Visit Sweden sett att nio av tio i målgruppen Den Globala Resenären vill uppleva naturen på sin Sverigeresa. Sverige har en stark naturprofil hos utländska resenärer som associerar Sverige med unik orörd natur, tillgänglig för alla.

Här ska också tas hänsyn till att besöksnäringens företag, besökarna och platsvarumärken och destinationsarbeten sällan utgår från 1 plats eller besöksdestination som begränsas till enbart kommunens gränser. Besöksnäringen nyttjar ofta en större region där gränserna suddas ut och att kunna åka och besöka olika platser, attraktioner och till och med länder är positivt. Där erbjuder Tornedalen en helt unik upplevelse för besökare, och en etablering av vindkraftsparken på den föreslagna placeringen skulle påverka turistbranschen således i båda länderna.

Internationella distributörer som Turoperatörer/Researrangörer, DMC (Destination Management Companies som är specialister på en destination), Incoming (en byrå som paketerar och säljer sedan vidare till researrangörer eller andra agenter – de arbetar ofta med flera marknader), Reseagenter och liknande, som idag samarbetar med berörda besöksnäringens företag, säljer området för att det är naturlig landskapsbild, minimalt med ljusföroreningar och en unik fredlig gräns som utgörs av den orörda nationalälven Torne älv. Reseagenter arbetar med att sälja in områden och destinationer. Om den naturliga landskapsbilden förändras och blir ett exploaterat område så kommer besöksnäringens företag i hela Övertorneå kommun att tappa en stor del av sina gäster och sina samarbeten med agenter runt om i världen.

Övertorneå kan konstatera att besöksnäringen och näringslivsutvecklingen i kommunen kommer bli lidande om Teikovaara-Saarivara vindkraftspark etableras. En etablering av dessutom både Teikovaara-Saarivara och flera av de föreslagna projekten längs Torne älvdalen som exempelvis Reväsvaara, Kontiovaara, Karhakkamaa, Haapamaa, m.m. skulle vara förödande för näringslivsutvecklingen i hela södra delen av Övertorneå kommun.

Övertorneå kommun har i flera år byggt upp ett varumärke och investerat i platsmarknadsföring med fokus på just den orörda naturen, den bevarande kulturmiljön som finns längs med Torne älven, vinteraktiviteter och låg ljusföroreningar. Förväntningar och platsmarknadsföring kan påverka upplevelsevärde. Vindkraft i ett landskap som marknadsförs som vildmark skapar lätt disharmoni mellan upplevelser och förväntningar hos turister (Ólafsdóttir &

³ Visit Sweden (2020) <https://corporate.visitsweden.com/om-oss/i-fokus/trender-talar-naturupplevelser-i-sverige/>

Sæþórsdóttir, 2019⁴). Lokalisering och avstånd kan spela en roll i sammanhanget, men viktigast av allt är att den platsspecifika kontexten tas på stort allvar (Bolin m.fl., 2021⁵). Här är vi av mening att underlagen till konsekvensbedömningen och planförslaget måste beakta den platsspecifika kontexten. Underlagen och bemötandet ska ta ställning till effekterna i relation till lokalområdet inklusive analyser av effekterna hos de lokala företagarna och besöksnäringen med specifikt fokus på vildmarksturism, som är så viktigt för kommunerna längs med Torne älven på både svensk och finsk sida. Undersökningar kring vindkraftsparkers påverkan för internationella resenärer har utförts av Heart of Lapland där resesäljare pekar på att kan innebära att de slutar att göra affärer i området. Detta får även konsekvenser för den finska besöksnäringen med anledning av samverkan över gränsen. Generella undersökningar kan inte svara på frågan om den lokala besöksnäringen påverkas, här måste hänsyn tas och specifika undersökningar för den individuella platsen göras då varje plats är unik.

Näringslivsstrategin som kommunen antagit pekar ut de kreativa näringar och besöksnäringen som de branscher som har visat sig vara intresserade av etableringar i kommunen och de branscher som kommunen långsiktigt ska satsa på, investera i och planera för. Två exempel är investeringar i landsskapshotellet på Luppioberget och pågående förberedelser inför byggandet av Konsthall Tornedalen. Det investeras miljontals kronor i besöksnäringen i kommunen och sammanlagt levereras gästbäddar på både svensk och finsk sida. Övertorneå kommun är unikt i sin sammansättning där 62% av gästnätterna består av internationella besökare. Vilket till stor del kan tillskrivas en utvecklingsfokus på tidigare nämnda branscher och det internationella intresset för specifikt vildmarksturism, orörda arktiska landskap och upplevelser som norrsken. Tillsammans med Pajala kommun sticker man ut i länet med en så stor andel internationella besökare.

De flesta företagen inom besöksnäringen i Övertorneå kommun samverkar med varandra i syfte att kunna dra nytta av utbudet i form av boende och aktiviteter. Det finns flera av mindre företag som nyttjar sig av boendeanläggningarna både på svensk och finsk sida för att kunna bedriva företagets aktiviteter. Risken med etableringen av en vindkraftspark är att Övertorneå kommun tappar företagare och investeringar till följd av uteblivna samarbeten, och näringslivsutvecklingen hindras från fler nyetableringar vilket i så fall också direkt kommer påverka företagare på finsk sida. Samverkan inom besöksnäringen över gränsen kommer troligen att stärkas ytterligare i och med det nyöppnade Matarengi Lodge sedan vintern 2025, där gästerna kommer att resa mellan lodgen i Övertorneå och ett aktivitetscenter som byggs i Aavasaksa, i Ylitornio på finska sidan. Det innebär att fler besökare skulle kunna vistas i älv dalen med just reseanledningarna norrsken och obrutna landskapsvyer. Där området som helhet, regionen och det orörda landskapet är självaste destinationen.

⁴ Ólafsdóttir, R., & A. D. Sæþórsdóttir (2019). "Wind farms in the icelandic highlands: Attitudes of local residents and tourism service providers". Land use Policy, 88.

⁵ Bolin, K., Hammarlund, K., Mels, T. & Westlund, H. (2021). "Vindkraftens påverkan på människors intressen". Uppdaterad syntesrapport 2021, Vindval. Naturvårdsverket.

Övertorneå kommun vill understryka att utvecklingen av förnyelsebar energi såsom vindkraft och solenergi utgör ett viktigt element för framtiden för att kunna åstadkomma en hållbar utveckling. Övertorneå kommun är en vindkraftstätt kommun, bl.a. finns ett flertal verk intill byn Aapua, där invånarna själva initierade etableringen. Det är dock mycket viktigt enligt Övertorneå kommun att utvecklingen av förnyelsebara energikällor inte bidrar till negativa effekter för andra faktorer som är viktiga för att kunna skapa en hållbar framtid för kommande generationer. Sådana effekter kan vara irreversibla skador på djurliv och miljö, försämrade levnadsförhållanden för kommunens medborgare och försämrade möjligheten för företagsutveckling.

För Övertorneå kommun

Tomas Mörtberg
Kommunstyrelsens Ordförande, Övertorneå kommun